

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף עא

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

המלווה ב"ריבית" יש בו חסרון ביסודי הדת

מבואר בדברי רבי יוסי, שמלווי בריבית מוציאים בשר כפירה במלכו של עולם (ר"ל). כבר הבאנו בהקדמה לפרק איזהו נשך, את דברי האלשיך הקדוש, ונחזור ונביאם בשורש דבריו של רבי יוסי. ביאר האלשיך הקדוש (חומש תורת משה), שהלוך בריבית הוא מכחיש את האמונה, וכופר בקב"ה וביציאת מצרים. וביאר דבריו בהרחבה גדולה, ביציאת מצרים ראינו את האותות והמופתים, את השגחת ד' על כל מציאות הבריאה. ואם אדם מלווה כסף בריבית, ולא בוטח בד' שיתן לו כדי מחסרו, ובעבור חוסר אמונתו בבורא העולם, לוחץ את הלווה, כופר בכל הנלמד מיציאת מצרים. וכותב בסוף דבריו, אדם המלווה בריבית אין לו זכות קיום עלי אדמות, היות וכל מה שישראל חיים על האדמה, מחמת אמונתם בבורא העולם, ואם המלווה בריבית אינו מאמין באמונה שלמה שכל דבר נעשה בגזירת עליון, מה יקיים אותו בין החיים.

אף על דברי רשב"א בסוגיא לפנינו הבאנו (שם בהקדמה) את דברי הצ"ח (דרוש לו לשבת הגדול) שאמרו בניו מהמלווה בריבית נכסיו מתמוטטים, וחז"ל דקדקו ולא אמרו המלווה בריבית מתמוטט נכסיו, אלא "מתמוטטים נכסיו" היינו גם הלווה בכלל, שנהנה מאיסור ריבית. ומעיד הצ"ח שבאותה שנה בעירו התמוטטו כמה נכסים, וכל הנופלים היו נזעמים באיסור ריבית, אף הלווים, ומארה אחזה בנכסיהם ונעשו רח"ל ינעיים ממש. וע"כ הזהיר הצ"ח את בני קהילתו מלהתעסק בריבית אם לא באופנים המתירים של היתר עיסקא וכו'.

אם לגוי "אין שליחות" איך הוא מתגבר

מבואר בגמ' שלגוי אין שליחות כלל, ואף שרצה רבינו לדמות לקטן שיש לו זכיה, אולם דחו בגמ' ואמרו שלקטן יש זכיה היות ועתיד להגיע לשליחות, משא"כ בגוי. אף לגבי קטן אם יש לו זכיה גמורה או רק מדרבנן, עיין בתוס' בכתובות (יא, א) שהביאו ב' גירסאות בסוגיא שלנו.

מעשה צריך להשכיל, אם לגוי אין פרשת שליחות, איך הוא ממנה את הדיינים שידונו בו ויעשו מעשה ב"ד על מנת לגיירו, תוס' בכתובות בסוגיא של גר קטן העלו את השאלה ביחס לקטן אם לו זכיה לשליחות או לו זכיה ואיך זוכים לו בגירות. ועיי"ש בהרחבת דבריהם, אולם בשורש היסוד אף לגבי גר גדול איך פועלים הבי"ד איך מזכים לו את הגירות הרי אין לו זכיה ואין לו שליחות, אמת שכאן אין את החסרון שהובא בדברי הגמ' אצלנו ש"לא אתי לכלל שליחות" כיון שגר עתיד להיות ישראל גמור, ואולם בעיני הבנה איך הדין מתחיל, הרי בשעה שהבי"ד יושבים לדון אין כאן ישראל שעתידי להגיע לשליחות, אלא גוי גמור. וננסה להביא את הדברים בדרך הפלפול, אף שנהרות דיו כבר זרמו ביסודות הדברים, נעלה מקצת מן הים ובקצרה ממש.

הוכיח בקה"י גיטין (ס' כ) שהמיעוט שקטן לא בדין שליחות, הכוונה היא רק בשליחות על החלות ולא בשליחות על המעשה. ועיין בבתיבית (קפב סק"א) שמבואר בדבריו שהוא הדין בגוי, שלא בו שליחות, רק בנידון שצריך להחיל חלות כדוגמת שליחה על התרומה. ואף דמשמע מהנתיבות דמהני רק במקום דהוי די פועל כיד קפ"ב אולם שליחות דילתא לא. אולם עיין בדבריו (קפב סק"א) גבי לומר לגוי שיקיף פאת הראש לישראל יש שליחות. ועיין היטב תוס' בשבועות (ג, א ד"ה ועל הזקן) ושם ברש"ש, חש"ל, מצפ"א. ומבואר מדבריהם שיש לעכ"ם "שם שליח" בשליחות על המעשה. וכן יש לעיין בדעת החכמת שלמה בהג' לשו"ע או"ח סי' שמו. (ברשב"א ב"ק נא, א גבי בור של שותפין נראה להדיא שאין בגוי כלל שליח ואף לא על מעשה גרידא.) ויש לעיין בדברי הסוגיא לפנינו בהעברת הכסף ע"י נוכרי לכאור' אין כאן חלות, אלא מעשה גרידא, או שיש כאן חלות "הלוואה", וצ"ע לע"ע.

א"כ לגבי הנידון בגירות, מעשה כריתת הברית, נראה ש"מילה" אינה "חלות" אלא מעשה ברית, וא"כ בכל גוי הרי מונח בפניו האפשרות להצטרף אל העם הנבחר לפי ההלכות הידועות, א"כ נקרא הוא בכלל הפרשה של מילה. וְאִין להקשות מהא דאמרין בקידושין פרק האומר (סב, ב) מי יימר דמזדקק ליה ליה תלתא ואין כ"ז חזין שאין בידו להתגיר, וא"כ אולי אינו בפרשה כלל של מילה. וזה אינו, שהרי עסקינן דכבר דחוקקו לו הדיינים גבי קבלת מצוות שמעכב באפי תלתא. ועיין בספר המקנה ובחמד"ש שם ד"ה ועפמ"ש שנקט פשוט שאחר קבלת מצוות נקרא בידו. ועיין במש"כ הרשב"א יבמות מז, ב ד"ה ולענין טבילת עבד ששחרר וכו' שמוכח להדיא כדאמרן שלאחר שקיבל עול מצוות בפני ג' מילה וטבילה אם יעשה בפנ"ע מהני. ונקרא "בידו" לגבי "מי יימר דמזדקקו" וכו'. והיות ואין לגוי כי אם מיעוט בשליחות על החלות, כל עוד לא יהיה יהודי יש לו בעיה עם הלכות שליחות, אולם כאשר אמרין דהוי שליחות על המעשה, ואין חסרון בפרשת שליחות, אלא כל הענין הוא בשייכות למילה, עד כמה שלכל גוי יש אפשרות להיות שייך, אם ירצה, ויכל לעשות שליח על המילה.

ואף אם לא נסכים, ונאמר שגוי לא יכול לעשות שליח ישראל (ועיין ירושלמי דמאי פ"ו ה"א) אולם דעת הש"ך (ח"מ סי' רמג סק"ה) מחנה אפרים (שלוחן סי' יד) ארעא דרבנן (מערכת א' סי' ה') ועיי"ע שדי חמד (כללים מערכת א' אות מ' בדין אין שליחות לעכ"ם) שגוי לגוי, כן יכול לעשות שליח, וזאת משום שהמיעוט מ"אתם גם אתם"

שבעין לבן ברית שיהיה שליח, הוא אומר שהשליח והמשלח יהיו דומים, וגוי לגוי הרי הם דומים, א"כ בניד"ש שהבא להתגיר הוא מחויב במילה, בזה הנדון הוא באותו ענין כישראל.

ובדבר זה יש לדון ולחלק, שהרי גוי ממועט בשליחות בתרומה לצורך ישראל, אף אם הוא עשה מירוח ואת כל שאר המלאכות המחייבות, א"כ אין לומר דומים ביחס לסגנון הפעולות. או שמירוח גוי הוא הלכה בפטור בתרומות ומעשרות ועיין קה"י קידושין לח'. אבל בנידון של מילה לצורך גירות, הוא ממש בדמיון לישראל שיש בו כריתת ברית, הם דומים בחיוב ויש לדמות כמו בשליחות גוי לגוי. וכ"ז אינו אלא לפלפול וחדווא דאורייתא.

סיכום הדף

נושא היום: איסור ריבית לגוי ובכלל. ערב בריבית. לווה שני על דעת הגוי.

כפי הנזכר לשון ראשון בדעת ר"נ בשם ר"ה, אסור להלוות לנוכרי בריבית, אלא בכדי חייו, ולת"ח שאין חשש שילמד ממעשיו בכל צורה. לשון שני בדעת ר"נ בשם ר"ה, למדו ששני ישראל קודם לעני נוכרי, וע"ז אמר ר"ה שאף אם לנוכרי מלווה בריבית הלוואה לישראל קודמת.

אמר רבי יוסי, עיוורון של אנשים, אם קורא לחברו "רשע" יורד עמו לחייו וכו', ומלווי בריבית משתמשים בעדים, סופר קולמוס דיו וכותבין שטר שכופר הוא באלוקי ישראל. **אמר רשב"א**, מי שמלווה בלא ריבית עליו נאמר "כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח עשה אלה לא ימוט לעולם", היינו מי שמלווה בריבית נכסיו מתמוטטין. **וביאר ר"א**, יש אנשים שמחמת דברים אחרים מתמוטטין, אולם חוזרים ועולם ומלווי בריבית לא חוזרים לעשירותם. "למה תביט בוגדים תחריש כבלע רשע צדיק ממנו" **ביאר ר"ה**, צדיק גמור אף אם נומל אינו נבלע לעולם.

"וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך" ובהמשך "ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר" מי שנשא ונותן בפירות שביעית עתיד למכור את עצמו, לישראל אם לא שב בתשובה לגר, לגר תושב, לעבדות כוכבים. **הקשה רבי**, הרי מבואר שגר צדק קונה עבד עברי. **והרי למדנו** שאין גר נקנה בעבד עברי ואין גר והאשה קונים עבד עברי. המקור **שגר לא נקנה** בעבד עברי "ושב אל משפחתו" ואין לו משפחה. **אשה** אינה קונה שאין זה דרך ארץ. עבד אינו קונה קיבול חז"ל מי שנקנה קונה. **אמר רבנ"ל**, גר יכול לקנות עבד עברי אבל אינו מורישו לבנו דרך שישראל מוריש לבנו. **דעת רבנן**, אשה אינה קונה עבדים אבל קונה שפחות. **דעת רשב"ג** שקונה עבדים. **ביארה הגמ'** אינה קונה עבד עברי משום שהוא צנוע ויש חשש שתקלקל עמו ולא יתפרסם הדבר. **אך בעבד כנעני** אין חשש שישמר הדבר בצניעה ולא חששו שתקלקל עמו. **רב יוסף** למד שלמלמה לא תגדל כלב בביתה שמא תרביע עמו, ואף שנסרך אחריה לא ירנו אחריה ושיאמרו מחמת שנתנה לו אוכל. **וכן אלמנה לא תארח** בביתה בן תורה משום שירנו עליהם.

"וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך אל תקח מאתו נשך ותברית ויראת מאלוקיך וחי אחיך עמך" **מבואר** מהפסוק שאסור להלוות לגר תושב בריבית, **ושאל רבי מהמשנה** שמבואר שמלווין להם בריבית. **ביאר רבנ"ל** דקדוק הפסוק "מתו" דווקא מישראל אסור.

למדו בברייתא "אל תקח מאתו נשך ותרבית" אבל מותר להיות ערב על חוב שיש בו ריבית. **דנה הגמ'** על ביאזה אופן מותר. **לא יתכן לומר** להיות ערב לישראל שלווה בריבית שהרי אמרו שאף הערב עובר בלאו. **אלא מדובר** לישראל שלווה מגוי, ואם כך היות ובדין והעכו"ם המלווה גובה מהערב, נמצא שהערב יגבה ריבית מישראל. **ביאר רב ששת**, מדובר בגוי שקיבל עליו לדון כדני ישראל והמלווה יגבה מהלווה, ורק אם לא יהיה ללווה יבא לגבות מהערב, וכאשר יטול הערב מישראל, לא נוטל ריבית אלא כעין שהלווה לו עתה את הסכום שנתן לגוי. (עי' רש"י רשב"א ועוד בראשונים.)

במשנה למדו שישראל מלווה לישראל אחר מעות של גוי בריבית, ומדעת ישראל אסור ומדעת הגוי מותר. **ביארו בברייתא**, ישראל שלווה מגוי בריבית, כאשר בא לפרוע לא יכול להלוות לישראל את המעות, כיון שכל זמן שהמעות ביד היהודי הרי הוא מלווה בריבית. **אך אם העמיד** את המעות אצל הנוכרי מותר, כיון שנחשב שהגוי הלווה לישראל השני. וכן **אם גוי לווה מישראל בריבית**, ובזמן הפרעון ביקש יהודי מהגוי את ההלוואה, אם המעות ביד הגוי יכול להלוות ליהודי השני, **אם זה מדעת הישראל** הראשון, אסור כיון שנמצא הישראל השני לווה בריבית מיהודי, **ואמנם** אם שליחות לנוכרי כדי ששנדין שהנוכרי הוא שליח להלוות בריבית מישראל לישראל, **אך לחומרא** אמרו שאסור. **אולם** אם נתן הנוכרי נתן לישראל בלא דעת היהודי הראשון, מה ההיתר הרי אין שליחות לנוכרי ונמצא ישראל לווה מישראל בריבית, **ביאר ר"ה בר מנחם בשם רב אחא בריה דרב איקא**, שאמר הישראל הראשון לנוכרי הנח מעות ע"ג קרקע והיפטר כן החוב, נמצא השני נוטל מן הקרקע בלא מעשה הלוואה של יהודי. **ומשום שאין בכך חידוש העמיד ר"פ** שנטל הנוכרי בידו מיד אחד והעביר לשני, **והחידוש** שלא אמרין לנוכרי דווקא בתרומה שנאמר "גם אתם", אבל לענין איסור ריבית יש שליחות לנוכרי, ולכן ישראל שהעביר לישראל אחר מעות כיון שהיה שליח של הנוכרי, **והגמ' דוחה**, שאין הבדל בין פרשת שליחות בתרומה שנתמטע גוי, לכל התורה שאין שליחות לגוי. **לשון שני בדברי רב אשי**, לא גוי יכול להיות שליח של ישראל, אולם יהודי יכול להיות שליח של גוי, לכן מותר מדעת הנוכרי. **ונדחה** מחמת שאין הבדל בפרשת שליחות. **שיטת רבינא**, אין שליחות לנוכרי, אף יש להם זכיה מדרבנן, לכן הלווה השני זוכה במעות לצורך הגוי ומלווה ממנו. **בדומה להלכה** שלמדנו בקטן שאין לו שליחות אולם יש לו זכיה. **וזוהרה הגמ'**, שאין הנידון דומה לראיה, קטן יש לו זכיה היות ועתיד להיות בפרשת שליחות גוי ממועט לגמרי.